

Методични аспекти при оценка на пожароопасността на автомобили с газови уредби при паркиране в закрити паркинги

Петър Казаков, Иван Лазаров

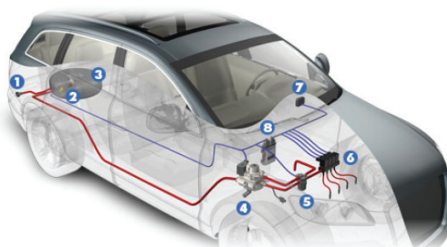
Methodological Aspects in assessing the fire hazard of automobiles with LPG systems for parking: The report sets out the basic Causes of a explosion or fire in the equipment or installations by using compressed or liquefied gas. Discusses methodological aspects in ensuring the fire safety of cars with gas installations during parking.

Key words: fire hazard, Cars with gas installations, LPG.

1. ВЪВЕДЕНИЕ

Напоследък благоприятната цена, ниските вредни емисии и сигурно предлагане на автогаз (*LPG- Liquefied petroleum gas*), както и повишаването на надеждността и безопасността при употреба на *автомобилните газови уредби (АГУ)* и *автомобилните газозарядни станции (АГС)*, способстват за възприемането на втечнения газ като едно от най-атраktivните горива в автотранспорта.

Поради специфичните свойства на *LPG* (безцветен, със специфична миризма, неразтворим във вода, по-тежък от въздуха, силно запалим, образуващ с въздуха експлозивна смес), при неговото транспортиране, съхранение, разпределяне (зареждане) и употреба е наложително спазването на строги правила и норми, съдържащи проектно-строителни, организационни, техногенни (технически, технологични, експлоатационни) и антропогенни изисквания за организацията на безопасността при работа. За целта е необходимо осигуряването на надеждната работа, както на всеки структурен елемент от АГУ и АГС поотделно, така и на тези системи (*Фиг. 1*) като цяло [1-5].

Фиг. 1. Автомобилна газова уредба - елементи

2. ФОРМУЛИРАНЕ НА ПРОБЛЕМА

Основен техногенен рисков фактор при използване на АГУ е опасността от възникване на пожар /респ. взрив/ вследствие на изтичане на газ в работната среда, породена най-често поради:

- прекомерно нагряване на резервоара (газовата бутилка), предизвикващо разширение на газа и нарастване на налягането му пропорционално на повишението на температурата;
- падане на резервоара от високо или удрянето му в твърд предмет;
- неизправности на резбовото съединение на входа на резервоара (при гърловината), съпроводени с откъсване на вентила, или неизправност на вентила и бързо изтичане на газа от резервоара;
- наличие на източник на възпламеняване на освободеният газ в смес с въздуха;

- нарушаването на режима на експлоатация или якостта на съдовете, тръбопроводите и инсталациите, работещи под налягане;
- наличие на дефекти по резервоара (пукнатини, побитости, корозия и др.) и липса на съответното за газа оцветяване;
- неправилна експлоатация и ремонт на АГУ- например, използване на инструменти, при работа с които е възможно да се образува искра (секач, стоманен чук и др.).

Като последствия от взрива се получават травми от:

- изгаряния от горещите флуиди (газове, пари, течности) или от пламъците;
- механични увреждания от взривната вълна, от струите, от разрушени детайли;
- отравяне от вредните вещества и др.

Целта на настоящото изследване е да бъдат анализирани основните изисквания към съставните елементи на АГУ и методичните аспекти на превенцията на техногенния риск от пожар/взрив при паркиране на автомобилите с АГУ в закрит паркинг, основана върху класифицирането на помещенията по функционална пожарна опасност.

3. ОСНОВНИ ИЗИСКВАНИЯ КЪМ СЪСТАВНИТЕ ЕЛЕМЕНТИ НА АГУ ЗА ОСИГУРЯВАНЕ НА ПОЖАРОБЕЗОПАСНОСТТА [5]

Изисквания за изпитване на елементите на АГУ – хидростатично:

- на якост (с вода) - напреженията в тях от вътрешното налягане не трябва да превишават 90% от условната граница на провлачане на материала;
- на плътност- с въздух или инертен газ.

❖ Резервоар за втечен въглеродороден газ:

▪ с автоматичен ограничител на нивото в резервоара - осигурява пълнене на резервоара с втечнения въглеродороден газ не повече от 80 % от обема му;

▪ фиксиране към автомобила (извън пространството около двигателя) - стационарно и надеждно, с оглед осигуряване срещу изместване, приплъзване, завъртане или контакт с металните повърхнини на автомобила (освен в точките на закрепване);

▪ минимално допустимо разстояние над пътното платно (при максимално натоварен автомобил) – над 200 mm;

▪ якостно оразмеряване - за налягане 3,0 MPa и температура от -20°C до +65°C;

▪ изпълнение и монтаж – по процедури и персонал, съгласно нормативните документи и в съответствие с инструкциите на производителя му [3];

▪ материал- стомана, съгласно БДС EN 10120;

▪ херметичен (при налягане 10 kPa) кожух- постоянно свързан с атмосферата чрез тръбопровод (гъвкав или друг) със светло сечение над 450 mm²;

▪ вентилационен отвор към херметичния кожух - насочен надолу извън автомобила с оглед изтичащия от него газ да не попада в подкалниковото пространство и към детайли с висока температура;

❖ **Предпазен клапан** – монтира се към зоната на резервоара с газова фаза и чрез него въглеродородният газ изтича в атмосферата или в херметичния кожух;

▪ вътрешно херметичен- до налягане 2,6 MPa;

▪ задействане - при налягане $2,7 \pm 0,1$ MPa.

❖ **Спирателен клапан с дистанционно управление** – директно монтиран към резервоара без междинни фитинги, за да спира подаването на газ при неработещ двигател или при подаване на друг вид гориво.

- ❖ **Устройство за пълнене на резервоара:**
  - вграждане в 80%-ния спирателен клапан или монтаж като дистанционно устройство откъм външната страна на автомобила;
  - осигуряване срещу завъртане;
  - предпазване от замърсяване и попадане на вода.
- ❖ **Предпазно устройство за обезопасяване на резервоара от превишено налягане-** стопяем предпазител, отварящ при температура $120\pm 10^{\circ}\text{C}$ (или предпазен клапан с дебит над $17,7\text{ m}^3/\text{h}$).
- ❖ **Газопроводи на АГУ:**
  - изходни материали - безшевни тръби от неръждаема стомана (присъединяване чрез фитинги от неръждаема стомана), от стомана с неръждаемо покритие или мед (защитени с гумено или пластмасово покритие);
  - херметичност - при налягане 10 kPa;
  - размери - външен диаметър до 12 mm и дебелината на стената над 0,8 mm;
  - монтиране – по начин, недопускащ повреждане от вибрации и триене на повърхностите им в елементите на автомобила; в зони, в които не се монтира крик за повдигане на автомобила;
  - разстояние между две точки на закрепване – не повече от 1 m;
  - съединенията между резервоара и устройството за пълнене на резервоара – със защитно покритие срещу въздействието на втечения въглеводороден газ и възможност за изпускане директно в атмосферата на евентуални пропуски на газ.
- ❖ **Съединения между елементите на АГУ:**
  - разглобяеми, с възможно минимален брой;
  - монтиране - в удобни и достъпни за проверка места.
- ❖ **Нивопоказател;**
- ❖ **Регулатор за налягане и изпарител** (могат да бъдат комбинирани);
- ❖ **Инжектор** (или устройство за впръскване на газ, смесообразуващо устройство).

4. ОЦЕНЯВАНЕ НА ПОЖАРООПАСНОСТТА НА ЗАКРИТ АВТОПАРКИНГ ПО ПОВИШЕНОТО НАЛЯГАНЕ НА ГОРИМИТЕ ГАЗОВЕ НА АВТОМОБИЛИТЕ

На етапа на проектирането, при категоризирането на помещенията, определянето на критериите за пожаро- и взривобезопасност се извършва таблично, посредством предварително заложените норми, основани върху най-неблагоприятния аварийен вариант [6].

Според нормативните изисквания, в зависимост от пожаро- и взривоопасните свойства на използваните вещества, техните количества и технологични процеси, разглеждания обект (закрито помещение на автопаркинг за леки автомобили с АГУ и използване на втечени горими газове) е с *категория на функционална пожарна опасност Ф5А*.

Наред с това, в някои случаи, когато горимите вещества са в количества, които при възможно най-тежка аварийна ситуация може да образуват взривоопасни смеси в обем до 5% от свободния обем на помещението, то същото е възможно да бъде категоризирано в следващата по-ниска категория по пожарна опасност.

При пресмятането се приема, че цялата маса на газа (пропан), намираща се в горивната система на автомобила, ще постъпи в помещението на автопаркинга.

При концентрация на пропана във въздуха (равна на 2,3% по обем), по-малка от половината от долната концентрационна граница на разпространение на пламъка, е възможно чрез пресмятане да се определи коефициента на участие на горивото във взрива.

За оценяване на пожароопасността на примерен обект (закрит автопаркинг) е необходимо да бъдат определени следните изходни данни (Табл. 1 и Фиг. 2):

Таблица 1

№	Изходни данни	Размерност	Стойност
1.	Брой паркоместа (за леки автомобили), n	Бр.	100
2.	Вид на горивото	-	пропан
3.	Размери на паркинга $L \times B \times H$	m	80 x 40 x 4
4.	Кратност на въздухообмена в помещението на паркинга k	h^{-1}	8
5.	Обем на резервоара за гориво LPG, V_P	l	60
6.	Проектен обем на горивото в резервоара, $V_{П}$ (80% от V_P)	l	48
7.	Плътност на течната фаза (за пропан), $\rho_{П}$	kg/m^3	510
8.	Проектна температура в обекта, t	$^{\circ}C$	25
9.	Моларна маса на газа M	$m^3.kmol^{-1}$	44
10.	Молен обем V_0	$m^3.kmol^{-1}$	22,413

Фиг. 2. Структурна схема за действията по оценяване на пожароопасността на закрит паркинг при автомобили с АГУ

4.1. **Плътност на течната фаза на пропана** – определя се по справочник [8] - приема се равна на $\rho_{П} = 510 \text{ kg/m}^3$

4.2. **Сумарна маса на газа, постъпващ в помещението m :**

$$m = \rho_{\text{п}} \cdot V_{\text{п}}, \quad (1)$$

$$m = 510 \cdot 0,048 = 24,48 \text{ кг.}$$

4.3. Свободен обем на помещението $V_{\text{св}}$ – приема се равен на 80% от общия обем на помещението, изхождайки от изискванията за безопасност:

$$V_{\text{св}} = 0,8 \cdot L \cdot B \cdot H; \quad (2)$$

$$V_{\text{св}} = 0,8 \cdot 40 \cdot 80 \cdot 4 = 10240 \text{ м}^3.$$

4.4. Плътност на парите на пропана при проектна температура:

$$\rho_{\text{п}} = \frac{M}{V_0(1 + 0,0367t)}; \quad (3)$$

$$\rho_{\text{п}} = \frac{44}{22,413(1 + 0,0367 \cdot 25)} = 1,798 \text{ kg/m}^3;$$

4.5. Средна концентрация на газа в помещението на паркинга C_{CP} :

$$C_{\text{CP}} = \frac{100 \cdot m}{\rho_{\text{п}} \cdot V_{\text{св}}}; \quad (4)$$

$$C_{\text{CP}} = \frac{100 \cdot 24,48}{1,798 \cdot 10240} = 0,133 \text{ \%}.$$

С оглед на прецизно категоризиране на помещението на закрития паркинг, наред с нормативните изисквания [6], може да се провери, дали ще надвиши налягането на евентуалния взрив ΔP определена пределна стойност (5 кPa) при коефициент на участие на горивото във взрива, равен на максималната стойност – 0,5:

$$\Delta P = (P_{\text{max}} - P_0) \cdot \frac{m \cdot Z}{V_{\text{св}} \cdot \rho_{\text{п}}} \cdot \frac{100}{C_{\text{см}}} \cdot \frac{1}{K_{\text{н}}}; \quad (5)$$

$$\Delta P = (843 - 101) \cdot \frac{24,48 \cdot 0,5}{10240 \cdot 1,798} \cdot \frac{100}{3,97} \cdot \frac{1}{3} = 4,14 \text{ кPa};$$

където P_0 е началното налягане, кPa; допуска се $P_0 = 101 \text{ кPa}$;

P_{max} – максималното налягане, развивано при изгарянето на стехиометричната газовъздушна (или паровъздушна) смес в затворен обем; $P_{\text{max}} = 843 \text{ кPa}$ - определяно по справочни данни [7];

$K_{\text{н}}$ – коефициент, отчитащ нехерметичността на помещението и неадиабатността на процеса на изгаряне; $K_{\text{н}} = 3$ [7];

Z – коефициент на участие на горимите газове и пари в горенето; $Z = 0,5$ определя се таблично [7];

$C_{СТ}$ – стехиометрична концентрация на горимия газ или пара, %;
 β - стехиометричен коефициент на кислорода в реакцията на горенето [7];

$$C_{СТ} = \frac{100}{1 + 4,84 \cdot \beta}; \quad (6)$$

4. ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Основавайки се на така извършените пресмятания, авторите предлагат следното:

❖ При концентрация на пропана, по-ниска по стойност от половината от стойността на долната концентрационна граница на разпространение на пламъка, е възможно определянето на коефициента на участие на горивото във взрива и категоризиране на помещението в най-близката по-ниска категория на функционална пожарна опасност;

❖ В случай, че повишеното налягане от евентуален взрив не надхвърля 5 кРа, то помещението на автопаркинга не следва да се причислява към категорията на максимално взривоопасните обекти, съгласно [6].

ЛИТЕРАТУРА:

- [1]. Закон за техническите изисквания към продуктите, *Обн. ДВ. бр.86 от 1 Октомври 1999г., изм. ДВ. бр.74 от 15 Септември 2009г.*
- [2]. Наредба за съществените изисквания и оценяване съответствието на съдовете под налягане, *Обн. ДВ. бр.85 от 2 Октомври 2001г., изм. ДВ. бр.50 от 17 Юни 2014г.*
- [3]. Наредба за съществените изисквания и оценяване съответствието на съоръженията под налягане, *Обн., ДВ.бр.87 от 13 Септември 2002г., изм.и доп.ДВ.бр.12от13Февруари2015г.*
- [4]. Наредба за устройството, безопасната експлоатация и техническия надзор на съоръжения под налягане, *Обн. ДВ. Бр.64 от 18 Юли 2008г.*
- [5]. Наредба за устройството, безопасната експлоатация и техническия надзор на газовите съоръжения и инсталации за втечнени въглеродородни газове, *Обн. ДВ. бр.82 от 21 Септември 2004г., изм. ДВ. бр.32 от 28 Април 2009г.*
- [6]. Наредба № 1з-1971 от 29 октомври 2009 г. за строително-технически правила и норми за осигуряване на безопасност при пожар, *Обн. ДВ. бр.96 от 4 Декември 2009г., изм. ДВ. бр.8 от 30 Януари 2015г.*
- [7]. СП12.13130.2009. МЧС России, ФГУ ВНИИПО МЧС России, 2009.
- [8]. *Dennis, A., Snow. Elsevier Plant Engineer's Reference Book. 2002.*

За контакти:

Тракийски университет– Стара Загора, Факултет „Техника и технологии“ – Ямбол;
8600, гр. Ямбол; ул. „Граф Игнатиев“38; п.к.110;
Гл.ас. д-р инж. Петър Казаков - катедра „Машинно инженерство“;GSM:(+359 87) 840-44-99; e-mail: peter_yb@abv.bg;
Доц. д-р инж. Иван Ст. Лазаров, катедра „Енергетика“;GSM: (+359 87) 811-55-86, e-mail: isl51@abv.bg

Докладът е рецензиран.